УДК 330.014

Г.С. Нагорняк, канд. техн. наук; доц.
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

ІНФОРМАЦІЙНІ ЕЛЕМЕНТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ НАЦІОНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

H.S. Nahorniak, Ph.D., Assoc. Prof

INFORMATIONAL ELEMENTS OF INTELLECTUAL CAPITAL OF NATIONAL ENTERPRISES MECHANICAL ENGINEERING IN A DIGITAL ECONOMY

Формування сучасної економіки, заснованої на знаннях, цифрових й інформаційних технологіях, припускає необхідність розвитку інтелектуального капіталу та його інтеграцію у загальну систему управління машинобудівними підприємствами. Тим самим, забезпечується максимізація цінності та життєздатності, оскільки саме інтелектуальний капітал – закономірний результат наукового та технологічного прогресу – стає головним фактором, що визначає місце підприємства галузі машинобудування та самої держави у світовій економічній системі. Становлення цифрової економіки здійснюється в умовах формування нової парадигми науково-технічного розвитку, що включає активізацію інтелектуальних ресурсів, перетворення знань і технологій у провідний фактор розвитку економіки. Відбувається переміщення найважливіших цивілізаційних і національних пріоритетів у галузь науки, культури та виробництва.

Розвиток новітніх комунікаційних технологій цифрової економіки сприяв поширенню значних за об'ємом та швидкістю даних про підприємства, які не генеруються самими підприємствами і не є підконтрольними останнім. Відтак, спостерігається трансформація акцентів у роботі з клієнтами та потенційними споживачами. З погляду економічної теорії інформаційного суспільства, дослідження структури капіталу сучасного підприємства припускає, що відбувається економічний обіг "відчутних" речовинних факторів виробництва, у межах відтворювального процесу здійснюється також так званий "невловимий" рух нематеріальних активів у формі інформації та знань, використовуваних підприємством. При цьому, важливим фактором, що забезпечує ефективність відтворювальних процесів виступає інтелектуальна активність людини, що знаходить своє відображення у функціональному виробничому призначенні генерації нових знань.

У сучасній економіці інтелектуальний капітал підприємства відіграє провідну роль у формуванні довгострокових конкурентних переваг підприємств, виступає драйвером розвитку та удосконалення бізнесу, ключовим фактором формування фундаментальної вартості шляхом економії всіх видів ресурсів та примноження віддачі на такі, сприяє підвищенню інноваційності підприємства [1]. Виникнення нових реалій цифрової економіки спричиняє і новітні умови для розвитку підприємств, коли фізичні активи розглядаються для цілих галузей господарства як другорядні, а нематеріальні активи (знання та інформація, компетентність, репутація організації, прихильність клієнтів, корпоративна культура тощо) "виходять" на перший план. В умовах цифрової економіки інтелектуальний капітал підприємства є найважливішим стратегічним ресурсом на фундаментальному рівні сучасних бізнес-процесів; а людський капітал вибудовуються у відповідності до інноваційного потенціалу підприємства. Розвиток інтелектуального капіталу підприємства коректує та систематизовує його загальний інноваційний розвиток, сприяє зниженню

невизначеності зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування, зменшує ризики вкладення капіталів у неефективні проєкти та застарілі технології. Розвиток інтелектуального капіталу сприяє виходу сучасних підприємств на нові якісні рубежі, пов'язані зі зміною фундаментальних характеристик і технологій усіх виробничо-збутових процесів [3].

Фахівці зазначають, що "…ми можемо дозволити собі втратити гроші, навіть багато грошей, але ми не можемо дозволити собі втратити репутацію, навіть клаптик" [4]. Відповідно, змінюються й функціональні риси сучасного підприємства у контексті розвитку інтелектуального капіталу, що містять:

- перетворення підприємств в центри науково-виробничої, інтелектуальної діяльності, пов'язаних загальною системою управління та корпоративною культурою;
- забезпечення виробництва та збуту продукції, що володіє високим інноваційним рівнем і ринковою вартістю;
- здійснення стратегічного планування інтелектуальною й інноваційною діяльністю, як найважливіших видів управлінської діяльності;
- акцентування уваги на інтелектуалізації людського капіталу, високих якісних характеристиках добору персоналу, його навчанні, підготовці та перепідготовці;
- формування інтелектуального капіталу за рахунок випуску цінних паперів, які реалізуються на фондовому ринку тощо.

Сучасні машинобудівні підприємства здатні більш ефективно здійснювати інтелектуальну діяльність і вирішувати стратегічні завдання по розширенні масштабів інформаційно-технологічного впливу, оскільки малим і середнім підприємствам не вистачає фінансових можливостей по інвестуванні у навчання, підвищенні кваліфікації та перепідготовці персоналу, нарощуванні наукового потенціалу, створенні високотехнологічної виробничої бази та мотиваційних творчих можливостей персоналу. Галузі машинобудування повністю залежать від інноваційно-інвестиційної складової економічних відносин. Машинобудівні підприємства Вінницької області слід розглядати з точки зору їх ролі у машинобудівному комплексі та всієї промисловості держави. Особливість розвитку вітчизняного машинобудування виявляється у двох періодах становлення сучасної промисловості: перший (1992-2003 рр.) є періодом занепаду машинобудування внаслідок розпаду СРСР через розрив відносин з колишніми союзними республіками та переорієнтацію України на сировинну державу з потужним потенціалом тіньової економіки. Це період пострадянського машинобудування у вигляді відтоку капіталу, непрозорої приватизації, розриву партнерських взаємин, звільнення працівників. У цьому контексті мотивація для підприємств визначалася не економічною діяльністю, а вимогами швидкого збагачення для декількох осіб; другий (2004-2017 рр.) є періодом поступового переосмислення ролі машинобудування, як сфери діяльності, що вимагає гнучкості, ефективності, а також здатності функціонування в умовах розвитку підприємництва та мотивації економічної діяльності. Початок 2000-х років – період поступового пожвавлення, розвитку тих підприємств, що залишилися. Особливий період життєздатності галузі датується 2014 р., коли відбулась анексія Криму та війна на Донбасі. Падіння економічного розвитку у цих промислово розвинутих регіонах призвело до суттєвої зміни показників діяльності машинобудування по всій Україні.

Сучасний етап цивілізаційного розвитку характеризується поглибленням інформатизації й автоматизації виробництва на машинобудівних підприємствах, прискореним переходом до безперервного інноваційного процесу, інтелектуалізацією управлінського впливу. В умовах формування цифрової економіки активізується увага до проблем інтелектуалізації управлінської діяльності в інноваційному розвитку підприємств машинобудування. Останні роками набули розвитку проблеми створення інноваційних стратегій інтелектуалізації управління, формування нових моделей управління

підготовкою інноваційних фахівців, інноваційного розвитку освіти і його трансформації відповідно до потреб цифрової економіки, організації системи безперервного навчання, підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів, розроблення сучасних технологій і механізмів управління інноваційними процесами у різних галузях економіки, кадрового забезпечення управління інноваційною діяльністю системи вищої професійної освіти тощо.

До найважливіших факторів, які виявляють вплив на ефективність управління інтелектуальним капіталом, відносяться:

- стійка тенденція інформатизації й інтелектуалізації економічних і соціальних процесів, що вимагає підвищення рівня освіти та професійних компетенцій управлінських кадрів.

- інноваційні зміни в економічному розвитку сприяють активізації інтелектуального капіталу та створенню інтелектуальних ресурсів, які забезпечені перерозподілом управлінських функцій [2].

Вважаємо, що існує два фактори, які пов'язані з особливою значимістю інформації у сучасному світі та розумінням інтелектуального капіталу як динамічної структури, вимагають розроблення нових поглядів на блок-структуру інтелектуального капіталу, у якій повинна бути відображена специфіка взаємин між інформаційним капіталом і капіталом управління. Знання – це ключовий ресурс, яким має окремо взятий індивід, і, крім цього, на даний момент єдиним творцем знання є людина. В окремих джерелах зазначено, що людина є єдиним носієм знання, однак таке розуміння належить лише теперішнього моменту подій. Тому найбільш правильним буде твердження про те, що на сьогодні єдиним генератором знання є людина, а носієм цього знання можуть бути як живі (у те числі кібернетичні) організми, так і машинний інтелект. Отже, знання є формою існування пізнавальної діяльності людини (тобто як позначка-категорія), а також сукупність тверджень, які описують навколишню дійсність людини. Можна виділити кілька класифікаційних форм знань (за природою, за ступенем науковості, за місцезнаходженням). Крім цього, можна виділити великий клас життєвих і великий клас фундаментальних (теоретичних і емпіричних) знань, якими може наділений персонал сучасних підприємств. Отож, якісні трудові ресурси, які володіють достатнім запасом актуальних характеристик, є однією з основних факторів переходу до когнітивної та екологічно відповідальної економіки. Тому, сучасні підприємства, які орієнтовані на довгостроковий, конкурентоспроможний розвиток, на ефективну кадрову політику, напряму пов'язані з формуванням когнітивного потенціалу працівників. Знання, якими володіє персонал підприємства, не є іманентною властивістю трудових ресурсів, оскільки:

- по-перше, не всі знання (а також уміння, навички, інші здібності) можуть бути використані у безпосередній трудовій діяльності;

- по-друге, не всі знання актуальні для поточного рівня розвитку підприємства та специфіки функціонування його бізнес-моделі;

- по-третє, не всі знання характеризуються високою якістю (тобто є не лише актуальними, але й дійсними).

Література:

1. Грішнова, О. А. Людський, інтелектуальний і соціальний капітал України: сутність, взаємозв'язок, оцінка, напрями розвитку. Соціально-трудові відносини: теорія та практика. 2014. № 1 (7). С. 34-42.
2. Літвінов, О. В. Визначення сутності інтелектуального капіталу. Modern Economics. 2018. №11. С. 98-104. URL: https://doi.org/10.31521/modecon.V11(2018)-16.
3. Собко О. М. Інтелектуальний капітал підприємства: концептуалізація-функціонування-розвиток: монографія. Тернопіль: Крок, 2014. 360 с.
4. World Trade Report 2018. URL: https://www.wto.org/english/publications_e